

**КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ І
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра політичних наук

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня бакалавра
спеціальність 052 «Політологія»

на тему:

**«МОДИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ І ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ
В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

Виконав(-ла): студент(-ка) 4 курсу
спеціальності «052 Політологія.
Національна безпека»

Хомінець Іван Миколайович

Науковий керівник:

Геник Микола Антонович

Рецензент:

Березовська-Чміль Олена Борисівна

ЗМІСТ ВСТУП РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ І ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Концептуальні підходи до аналізу зовнішньої та оборонної політики в умовах безпекових загроз

1.2. Вплив збройних конфліктів на трансформацію зовнішньополітичного курсу держав: теоретичний вимір

Висновки до розділу 1 РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ І ОБОРОННА ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ ДО ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

2.1. Еволюція зовнішньополітичного курсу Польщі в системі євроатлантичної безпеки

2.2. Оборонний потенціал і стратегічні пріоритети Польщі в рамках НАТО та ЄС

2.3. Польсько-українські відносини напередодні 2022 року: передумови та динаміка

Висновки до розділу 2 РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ І ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Модифікація оборонної стратегії та нарощування військового потенціалу Польщі після 2022 року

3.2. Переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів: підтримка України і зміцнення позицій у НАТО та ЄС

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДОДАТКИ

АНОТАЦІЯ

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало найбільш масштабним збройним конфліктом в Європі після Другої світової війни і кардинально змінило безпекове середовище Центрально-Східної Європи. Цей геополітичний переломний момент поставив перед усіма європейськими державами, і особливо перед сусідами України та Росії, необхідність переосмислення своїх зовнішньо- і оборонно-політичних пріоритетів, переоцінки наявних ресурсів і інструментів безпекової політики, а також вироблення нових стратегічних підходів до забезпечення власної безпеки у принципово змінених умовах.

Польща опинилася в самому епіцентрі цих геополітичних потрясінь. Як пряма сусідка України та держави-агресора Росії і її союзника Білорусі, Польща зіткнулася з безпосередніми безпековими викликами, безпрецедентним за масштабами потоком біженців та необхідністю термінового перегляду всіх стратегічних пріоритетів. Реакція Варшави виявилася безпрецедентною за швидкістю і масштабом: Польща стала одним із найактивніших постачальників зброї Україні, різко наростила власний оборонний бюджет до рекордного рівня – 4,48% ВВП у 2025 р. (найвищий показник серед усіх 32 членів НАТО), приступила до масштабного переозброєння і реструктуризації збройних сил чисельністю до 300 тисяч осіб, а також суттєво підвищила свій стратегічний статус у рамках НАТО та ЄС, перетворившись на ключового союзника Східного флангу і регіонального лідера Центрально-Східної Європи.

Дослідження цього процесу є важливим з декількох причин. По-перше, трансформація польської зовнішньої та оборонної політики є показовим і унікальним прикладом того, як сусідство зі збройним конфліктом може

прискорити стратегічне переорієнтування держави, надавши йому структурного, а не ситуативного характеру. По-друге, Польща перетворилася

на провідний «прифронтовий» союзник НАТО на Сході, і її рішення мають вагомe значення для архітектури євроатлантичної безпеки в цілому. По-третє, аналіз польського досвіду є практично значущим для України і партнерів Альянсу, зокрема в контексті розуміння механізмів солідарності і реагування на агресію. По-четверте, польський кейс надає цінний матеріал для перевірки і розвитку теоретичних моделей аналізу зовнішньої і безпекової політики.

Стан наукової розробки. Питання зовнішньої та оборонної політики Польщі в умовах російсько-української війни активно досліджують зарубіжні науковці. Серед ключових праць слід виділити монографічні дослідження та статті М. Сус [1], присвячені аналізу польських претензій на статусне лідерство у контексті кризи, а також роботи Р. Тараса [2], які порівняно оцінюють польську підтримку України в ширшому контексті союзницьких зобов'язань. Аналітичні матеріали провідних «мозкових центрів» – ECFR [3], Wilson Center [4], World Policy Hub [5] – стали важливою джерельною базою для розуміння оборонної трансформації Польщі. Інституційний вимір висвітлено в офіційних документах НАТО [6; 7; 8] і польського уряду. Теоретичний каркас забезпечено класичними роботами К. Вальца [9], А. Вендта [12], Дж. Снайдера [14], а також розробками неокласичного реалізму [41; 43]. Польсько-українські відносини аналізує Я. Ющак [13] із перспективи теорії онтологічної безпеки. Вітчизняна наукова думка лише починає осмислювати цей феномен у контексті безпекових трансформацій у регіоні.

Мета роботи – дослідити процес модифікації зовнішньої та оборонної політики Польщі в контексті російсько-української війни та визначити її наслідки для регіональної безпеки і архітектури євроатлантичного простору.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати концептуальні підходи до вивчення зовнішньої та оборонної політики в умовах безпекових загроз;
- розкрити механізм секюритизації як інструменту

зовнішньополітичних змін;

- визначити особливості зовнішньополітичного курсу Польщі у системі євроатлантичної безпеки до 2022 року;
- охарактеризувати оборонний потенціал і стратегічні пріоритети Польщі до вторгнення;
- розкрити польсько-українські відносини у передвоєнний період;
- охарактеризувати трансформацію оборонної стратегії Польщі після лютого 2022 року;
- з'ясувати переорієнтацію зовнішньополітичних пріоритетів Польщі в умовах тривалої війни;
- оцінити регіональне лідерство Польщі та його наслідки для безпеки ЦСЄ.

Об'єкт дослідження – зовнішня та оборонна політика Польщі у сучасний період (2014–2025 рр.).

Предмет дослідження – процес модифікації зовнішньополітичного та оборонного курсу Польщі під впливом російсько-української війни (2022–2025 рр.).

Методи дослідження. У роботі застосовано системний метод (для аналізу польської безпекової політики як цілісної системи взаємопов'язаних елементів), порівняльний метод (для зіставлення параметрів оборонної і зовнішньої політики до і після 2022 р.), інституційний метод (для вивчення змін у структурі збройних сил і зовнішньополітичних інститутів), а також ситуаційний аналіз, івент-аналіз та кількісно-якісний підхід до дослідження статистичних даних оборонних витрат і обсягів військової допомоги. Для теоретичного обґрунтування використано інструментарій структурного реалізму, неокласичного реалізму, конструктивізму та теорії секюритизації Копенгагенської школи.

Наукова новизна. Систематизовано основні напрями трансформації зовнішньої та оборонної політики Польщі в умовах повномасштабної російської агресії в Україні; доведено, що ця трансформація є структурним, а не ситуативним зрушенням у стратегічній культурі Польщі; введено до наукового обігу новітні статистичні дані про оборонні витрати Польщі станом на 2025 р.; систематизовано механізми регіонального лідерства Польщі у форматах Б9, «Тримор'я» і Веймарського трикутника; дано комплексну оцінку впливу польської трансформації на архітектуру безпеки ЦСЄ.

Практичне значення. Результати роботи можуть бути використані у навчальних курсах з зовнішньої політики, безпекових студій та євроатлантичної інтеграції, а також в аналітичній роботі щодо безпекової трансформації регіону ЦСЄ. Результати дослідження є актуальними для формування рекомендацій щодо зміцнення архітектури євроатлантичної безпеки в умовах триваючого конфлікту.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (дев'яти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (50 позицій), додатків та анотації. Загальний обсяг роботи – __ сторінок комп'ютерного набору без урахування списку джерел, додатків та анотації.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ І ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Концептуальні підходи до аналізу зовнішньої та оборонної політики в умовах безпекових загроз

Зовнішня та оборонна політика держав є одним із центральних об'єктів міжнародно-політичних досліджень. Вивчення їхньої природи і чинників формування пов'язане з цілою низкою теоретичних парадигм: реалізму, лібералізму, конструктивізму та соціологічного підходу. Кожна з цих

парадигм пропонує свою систему пояснень того, чому держави роблять ті чи інші зовнішньополітичні вибори, зокрема у сфері оборони та безпеки.

Реалістична парадигма, сформована у класичних роботах Г. Моргентау та Кеннета Вальца, розглядає зовнішню та оборонну політику крізь призму балансу сил, національного інтересу та безпеки держави як вищої цінності [9]. Відповідно до класичного реалізму Моргентау, держави є раціональними акторами, що переслідують передусім інтерес, визначений у термінах влади і безпеки. Зовнішня політика, за Моргентау, не може бути прив'язана до моральних категорій чи ідеологічних уподобань – вона завжди є функцією реальних силових можливостей держави і характеру загроз, з якими вона стикається [42].

Структурний реалізм Кеннета Вальца переносить акцент з державакторів на структуру міжнародної системи. У його концепції поведінка держав визначається передусім анархічним характером міжнародного середовища: у відсутності наддержавного регулятора держави змушені покладатися виключно на власні можливості для забезпечення виживання. Відповідно до структурного реалізму, держави в анархічній міжнародній системі формують свою зовнішню і оборонну стратегію насамперед виходячи з оцінки загроз з боку інших акторів [10]. Ця парадигма виявилася особливо застосовною для аналізу поведінки держав-сусідів у зонах активних збройних конфліктів – що є надзвичайно релевантним у випадку Польщі [1]. Коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, Польща як структурно вразлива держава (з огляду на географічне сусідство з агресором) у повній відповідності до структурно-реалістичної логіки відреагувала нарощуванням власного оборонного потенціалу.

Наступний важливий вклад у розвиток реалістичного підходу зробив Джон Міршаймер із теорією наступального реалізму. На відміну від Вальца, який вважав, що держави прагнуть лише до збереження наявного становища,

Міршаймер доводить, що в умовах структурної невизначеності держави схильні прагнути до максимізації відносної сили. Це знаходить відображення у поведінці Польщі після 2022 р.: Варшава не обмежилася мінімально необхідним для самооборони, а взяла курс на максимальне нарощування оборонних можливостей, фактично прагнучи стати не просто безпечною державою, а провідною регіональною військовою силою [45].

Теорія балансу загроз Стівена Вальта, розвинена у роботі «Витоки альянсів» (1987), є важливим доповненням до структурного реалізму. Вальт доводить, що держави формують альянси не просто у відповідь на зростання сили потенційного противника, а реагуючи на поєднання чотирьох чинників: сукупну потужність, географічну близькість, наступальні можливості та сприйнятий наступальний намір. Застосовуючи цю теорію до польського кейсу, можна пояснити, чому саме Польща відреагувала на агресію РФ настільки рішуче: вона сприймає Росію як загрозу за всіма чотирма вимірами – потужністю, географічною близькістю, доведеними наступальними можливостями і агресивними намірами [16].

Неокласичний реалізм, розвинутий у роботах Гіддеона Роуз та Стівена Лобелла, вносить до реалістичного підходу «внутрішній фільтр» – внутрішньополітичні, соціальні та ідеологічні чинники, що опосередковують вплив системних стимулів на рішення у сфері зовнішньої і оборонної політики [41; 43]. Відповідно до неокласичного реалізму, хоча системні стимули (тобто структура міжнародного середовища) визначають загальний вектор зовнішньополітичного пристосування, конкретна форма, якої набудуть рішення держави, залежить від «внутрішнього фільтру» – від якості еліт, від ступеня автономії виконавчої влади, від наявних інструментів мобілізації ресурсів і від панівних ідей і уявлень щодо загроз і можливостей.

У контексті Польщі неокласичний реалізм дозволяє пояснити, чому польська реакція на агресію РФ в Україні виявилася особливо стрімкою та

безкомпромісною: це пояснюється як системними факторами (геополітична близькість до конфлікту і реальна уразливість польської безпеки), так і внутрішніми – передусім наявністю стратегічної культури антиросійської недовіри і колективної пам'яті про радянську окупацію, а також значною автономією виконавчої влади у прийнятті безпекових рішень [11]. Одноставне ухвалення «Закону про оборону Батьківщини» усіма парламентськими фракціями в березні 2022 р. є яскравим свідченням того, що «внутрішній фільтр» у польському випадку не послаблює, а посилює системні стимули.

Конструктивізм, представлений у роботах Александра Вендта та Пітера Каценштайна, наголошує на ролі ідентичності, норм і переконань у формуванні зовнішньої та безпекової політики [12; 44]. Конструктивістська перспектива передбачає, що «анархія є тим, що держави роблять з неї» (Вендт), а отже – поведінка держав визначається не лише матеріальними можливостями, а насамперед соціально сконструйованими уявленнями про власну ідентичність, інтереси і природу загроз. З цієї перспективи, польська ідентичність «прифронтової нації», яка формувалася впродовж усього постбіполярного періоду, є ключовим чинником, що визначив характер польської реакції на події 2022 року [13].

Каценштайн звертає увагу на роль норм безпеки як колективних стандартів поведінки, що формують уявлення акторів про законні й нелегітимні дії у сфері безпеки. Польська соціалізація до норм НАТО і ЄС, яка відбувалася з 1999 р. і 2004 р. відповідно, створила стійкі нормативні рамки, у яких підтримка України сприймається як безперечний обов'язок, а не як раціонально прорахований вибір з-поміж альтернатив [44]. Ця нормативна складова пояснює ту безкомпромісність і оперативність польської відповіді, яку складніше пояснити з суто раціоналістичних позицій.

Теорія онтологічної безпеки, запропонована Ідіт Шарп та адаптована до аналізу польсько-українських відносин у роботі Я. Ющак [13], виявилася

продуктивним інструментом для розуміння готовності Варшави до значних витрат на підтримку України. Концепція онтологічної безпеки стверджує, що держави, подібно до індивідів, прагнуть не лише фізичного виживання, а й стабільності власного нарративу ідентичності. Для Польщі підтримка України є не просто прагматичним безпековим вибором, а й підтвердженням власного нарративу «нації, що стоїть на захисті свободи і незалежності» і долає власне трагічне минуле через солідарність з іншою жертвою агресії.

Концепція «стратегічної культури» (Дж. Снайдер) вказує на те, що держави мають стійкі схильності у виборі безпекових рішень, які формуються під впливом накопиченого історичного досвіду [14]. Стратегічна культура не є детермінованим кодом поведінки, проте задає межі «думаемого» і «прийнятного» у безпековій сфері. Польська стратегічна культура, в основі якої лежить традиційна недовіра до Росії і курс на максимально тісну інтеграцію до НАТО і США, є фундаментом, на якому збудована модифікована зовнішня і оборонна стратегія після 2022 р. [1; 15]. Саме ця стратегічна культура пояснює, чому польські лідери не вагалися і не шукали компромісу – їхня реакція була, по суті, повністю передбачуваною на основі давно сформованих глибинних переконань.

Таблиця 1.1.

Основні теоретичні підходи до аналізу зовнішньої та оборонної політики

Підхід	Ключові положення	Застосування до польського випадку
Структурний реалізм	Безпека як вищий пріоритет, баланс сил, анархія системи	Пояснює нарощування Польщею оборонних витрат у відповідь на структурну загрозу
Наступальний реалізм	Держави максимізують відносну силу в умовах невизначеності	Польща прагне стати провідною регіональною силою, а не лише гарантувати мінімальну безпеку

Неокласичний реалізм	Внутрішні фільтри (еліти, стратегічна культура) опосередковують системні стимули	Пояснює швидкість і масштаб польської реакції через внутрішні чинники
Конструктивізм	Ідентичність, норми і переконання формують безпекову поведінку	Пояснює роль колективної пам'яті та ідентичності у підтримці України
Теорія онтологічної безпеки	Держави прагнуть стабільності наративу власної ідентичності	Пояснює суперечності польсько-українських відносин на тлі солідарності
Теорія стратегічної культури	Стійкі безпекові схильності, що формуються через досвід	Традиційна антиросійська стратегічна культура обумовила рішучі дії

Джерело: складено автором на основі [1; 9; 10; 12; 13; 14; 41; 42; 43; 44; 45]

Таким чином, для всебічного аналізу модифікації польської зовнішньої та оборонної політики необхідний мультипарадигмальний підхід, що поєднує структурно-реалістичні, неокласично-реалістичні та конструктивістські інструменти. Жодна з розглянутих теоретичних перспектив не є самодостатньою для пояснення всієї складності польської поведінки: лише у поєднанні вони дозволяють вловити і системну логіку (реалізм), і значення внутрішніх фільтрів (неокласичний реалізм), і роль ідентичності та норм (конструктивізм), і прагнення до стабільності самонаративу (онтологічна безпека).

1.2. Вплив збройних конфліктів на трансформацію зовнішньополітичного курсу держав: теоретичний вимір

Збройні конфлікти є одним з найпотужніших каталізаторів трансформації зовнішньополітичних курсів держав, особливо тих, що

перебувають у безпосередній близькості до зони бойових дій. Теоретична рефлексія над цим феноменом охоплює кілька взаємопов'язаних дослідницьких питань, відповіді на які утворюють комплексну картину механізмів зовнішньополітичних змін.

Перше ключове питання стосується механізмів, через які конфлікти впливають на оцінки загроз та на розрахунок витрат і вигод від різних зовнішньополітичних стратегій [10]. Зокрема, «диференціація загрози» – ефект, за якого конфлікт у регіоні змушує сусідні країни переглянути власні оборонні потреби і побудувати нову ієрархію загроз – є добре задокументованим явищем у літературі з міжнародної безпеки [16]. Спостереження реального застосування насильства поблизу власних кордонів принципово змінює характер «сприйняттого» і «мислимого» у дискусіях про безпеку: те, що раніше видавалося гіпотетичним і малоімовірним, набуває реальності і невідкладності.

У теорії міжнародних відносин цей механізм пов'язаний із поняттям «шоку переконань» (belief shock) – несподіваної події, що змушує державних акторів переглянути базові припущення щодо природи загроз і можливостей системи. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало саме таким шоком переконань для більшості держав-членів НАТО, і особливо – для Польщі, яка постійно попереджала союзників про реальність російської агресивності, але не завжди була почута. Після 24 лютого 2022 р. польські застереження ретроспективно виявилися пророчими, що додатково зміцнило міжнародний авторитет Варшави і водночас підтвердило правильність обраного стратегічного курсу.

Друге теоретичне питання стосується ролі збройних конфліктів у відкритті «вікна можливостей» для реалізації довгострокових стратегічних перетворень. Теоретики кризового управління К. Хейні та Р. Херрман вказують на те, що збройні конфлікти формують «вікно можливостей» для

реалізації довгострокових стратегічних перетворень, на які за нормальних умов не вистачило б політичної волі, ресурсів або суспільної підтримки [17]. Кризовий контекст дозволяє лідерам обґрунтовувати непопулярні або дорогі рішення, отримати підтримку законодавчих органів і знизити поріг суспільного спротиву. Саме таким «вікном» для Польщі стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну: воно дало поштовх прийняттю «Закону про оборону Батьківщини» [18] і безпрецедентному збільшенню оборонних асигнувань [4].

Тут важливо враховувати й роль так званого «ефекту причинного атрибутування»: сторони, що відчують загрозу, схильні пояснювати кризу злою волею і агресивними намірами противника, а не структурними особливостями ситуації. Для Польщі з її стратегічною культурою антиросійської недовіри такий атрибутивний патерн є органічним: Росія сприймається як апріорно агресивна і ненадійна держава, а отже – будь-яке посилення власної оборонної могутності є абсолютно виправданим. Це знижує внутрішній поріг прийняття рішень про збільшення витрат і дозволяє досягати консенсусу між політичними силами, які в інших питаннях можуть гостро конкурувати.

Третя теоретична дискусія пов'язана з питанням про тривалість і незворотність трансформацій зовнішньополітичного курсу, спричинених конфліктом. Низка дослідників стверджує, що такі зміни мають структурний, а не ситуативний характер, якщо вони закріплені інституційно – через прийняття нових законів, стратегічних документів і реорганізацію збройних сил [7]. Інституційне закріплення зовнішньополітичних змін є ключовим індикатором їхньої необоротності, оскільки воно підвищує витрати на відступ від обраного курсу і формує стійкі коаліції підтримки нового напрямку серед бюрократичних та інших акторів.

Польський кейс свідчить на користь структурного характеру трансформації: прийняті після 2022 р. рішення – збільшення армії до 300 тис. осіб, закупівля нових озброєнь на понад 100 млрд злотих, запуск багаторічної програми «Східний щит» – є довгостроковими зобов'язаннями, реалізація яких розрахована на десятиліття і яких практично неможливо скасувати без величезних витрат і міжнародних репутаційних втрат [5].

Четвертий аспект теоретичної дискусії стосується впливу конфліктів на внутрішньополітичний консенсус з питань зовнішньої та оборонної політики. Дослідники зазначають так зване «ралі навколо прапора» (rally 'round the flag): у кризових ситуаціях суспільний рейтинг влади, як правило, зростає, а внутрішня критика зовнішньополітичних рішень тимчасово вщухає. Це дозволяє урядам реалізовувати більш рішучі й дорогі зовнішньополітичні кроки. Водночас ефект «ралі навколо прапора» зазвичай є тимчасовим і згасає в міру того, як конфлікт затягується і його ціна стає очевидною для суспільства.

У польському контексті вступний консенсус виявився надзвичайно стійким: незважаючи на зміну уряду у жовтні 2023 р. (від ПіС до коаліції на чолі з Дональдом Туском), принципові рішення у сфері оборонної політики зберегли спадковість. Це свідчить про те, що польська трансформація спирається не лише на ситуативне ситуативне «ралі навколо прапора», але й на глибший суспільний консенсус щодо загрози з боку Росії, який має підтримку незалежно від поточного партійного складу парламенту і уряду.

Нарешті, слід зупинитися на питанні про роль міжнародного контексту і системних стимулів у визначенні характеру зовнішньополітичної трансформації. Конфлікт є не лише внутрішнім каталізатором для безпосередніх сусідів, але й системним шоком для всього регіонального і глобального порядку. Польща як держава-член НАТО і ЄС реагує не в ізоляції, а у складній системі союзницьких зобов'язань і очікувань, інституційних

механізмів і колективних норм. Її трансформація відбувається у діалозі (а іноді й у напрузі) з союзниками, відображаючи і системні стимули, і специфіку польського «внутрішнього фільтру».

Узагальнюючи, можна стверджувати, що збройні конфлікти здійснюють трансформаційний вплив на зовнішньополітичний курс сусідніх держав через чотири основні механізми: перегляд ієрархії загроз; відкриття вікна можливостей для реформ; структурне закріплення змін через інституційні рішення; та мобілізацію внутрішньополітичного консенсусу на підтримку нового курсу. У польському кейсі всі ці механізми діяли одночасно і взаємопосилювально, що й пояснює безпрецедентні масштаби польської трансформації.

Теорія секюритизації, розроблена представниками Копенгагенської школи – Баррі Бузаном, Оле Вевером і Яапом де Вільде – є одним з найвпливовіших теоретичних внесків у дослідження безпекової політики останніх десятиліть [28; 46]. Ця теорія пропонує принципово інший підхід до розуміння безпеки порівняно з реалістичними і ліберальними концепціями: якщо останні розглядають безпеку як об'єктивний стан, то Копенгагенська школа інтерпретує безпеку як мовленнєвий акт – тобто як результат публічного позначення певних явищ або акторів як екзистенційної загрози, що потребує надзвичайних заходів, що виходять за межі звичайних політичних процедур.

Ключовим поняттям теорії секюритизації є «мовленнєвий акт» (speech act): акт проголошення певного питання «питанням безпеки» з боку «актора секюритизації» (уряду, лідера, інституції), адресований «аудиторії» (суспільству, парламенту, союзникам). Якщо аудиторія приймає цей мовленнєвий акт як переконливий, питання «секюритизується» – тобто виводиться за межі звичайної регулятивної логіки і починає трактуватися як виняткова загроза, що вимагає надзвичайних заходів.

Теорія секюритизації суттєво розширює традиційне «вузьке» розуміння безпеки, що зводиться лише до військових загроз. Копенгагенська школа виділяє п'ять секторів безпеки: військовий, політичний, економічний, суспільний і екологічний. Для аналізу польського кейсу особливо релевантними є військовий (очевидна пряма загроза з боку Росії), суспільний (загроза демографічній і культурній ідентичності) та економічний (залежність від транзиту і торговельних потоків, що опинилися під ударом).

У польському контексті теорія секюритизації дозволяє пояснити, яким чином польські урядовці, зокрема президент А. Дуда і прем'єр-міністр М. Моравецький після 24 лютого 2022 р., змогли успішно секюритизувати нову реальність і в надзвичайно стислі терміни провести через парламент безпрецедентне безпекове законодавство – «Закон про оборону Батьківщини». Успіх цієї секюритизаційної кампанії можна пояснити кількома факторами: по-перше, наявністю легітимного «підготуючого дискурсу», тобто попередньої секюритизації в суспільній свідомості польської загрози з боку Росії (особливо після 2014 р.); по-друге, наявністю безпосередніх «секюритизуючих доказів» у вигляді живих картин агресії, доступних в реальному часі в медіа-просторі; по-третє, наявністю широкого суспільного консенсусу щодо природи загрози.

Важливим доповненням до класичної теорії секюритизації є поняття «макросекюритизації» і «захисної секюритизації», введені Бузаном і Вевером у пізніших роботах. Макросекюритизація відбувається, коли певна загроза проголошується не просто актором регіонального або національного рівня, а отримує загальну позначку «ворога порядку» на рівні всього Заходу. Польська дипломатія успішно використала цей механізм, сприяючи тому, щоб Росія після лютого 2022 р. була секюритизована на рівні всього НАТО і ЄС, а не лише на рівні безпосередніх сусідів.

Процес десекуритизації – виведення питань за межі надзвичайного і повернення їх у сферу нормальної регулятивної логіки – також заслуговує уваги в контексті польської безпекової трансформації. Деякі польськоукраїнські суперечності (зерновий конфлікт 2023 р., питання Волинської трагедії) зазнали часткової десекуритизації після зміни уряду в Польщі в кінці 2023 р. – вони були повернуті у сферу звичайних дипломатичних переговорів, хоча і залишаються чутливими темами.

Секуритизаційний підхід також дозволяє зрозуміти механізм польського регіонального лідерства: Польща послідовно намагається «підвищити» значення Східного флангу НАТО в колективному безпековому наративі Альянсу, секуритизуючи його важливість для союзників, яким загрозу сприймати важче через географічну дистанцію. Успішна польська секуритизаційна кампанія в НАТО і ЄС виявляється, таким чином, важливим чинником зміни безпекового порядку денного всього Заходу після 2022 р.

Синтезуючи теоретичні здобутки всіх розглянутих підходів, можна запропонувати інтегральну аналітичну рамку для дослідження польської трансформації: системні стимули (реалізм) → «внутрішній фільтр» (неокласичний реалізм) → ідентичнісний контекст (конструктивізм) → секуритизаційний механізм (Копенгагенська школа) → інституційне закріплення (теорія змін). Саме така інтегральна рамка забезпечить найбільш повне пояснення усіх виявлених у ході дослідження емпіричних патернів.

Підбиваючи теоретичні підсумки, важливо підкреслити ще один аспект – роль стратегічних помилок і їх наслідків для зовнішньополітичного навчання. Теорія навчання у зовнішній політиці (Джерві, Леві) вказує на те, що держави здатні «вчитися» на власному і чужому досвіді, переглядаючи базові уявлення і стратегії. Польща демонструє яскравий приклад позитивного стратегічного навчання: перегляд умиротворчого курсу щодо Росії після 2008 і 2014 рр. дозволив їй сформуванню більш реалістичну стратегію і виявитися

краще підготовленою до вторгнення 2022 р. Цей аспект підкреслює важливість аналізу «інституційної пам'яті» і механізмів стратегічного планування.

Окремої уваги заслуговує питання про роль наукових і аналітичних спільнот у формуванні зовнішньополітичного порядку денного. Польський Інститут міжнародних справ (PISM), Центр польсько-руських відносин і низка університетських дослідницьких центрів формували аналітичну основу для прийняття безпекових рішень. Поєднання академічної і прикладної аналітики у польській традиції стратегічного мислення сприяло більш системному підходу до безпекових питань і дозволяло зберігати стратегічний фокус попри зміни партійного складу урядів. Ця «аналітична екосистема» є важливим, але часто недооціненим чинником польської стратегічної поведінки.

Теоретичний огляд також дозволяє виокремити кілька ключових «вузлових точок» для аналізу польського кейсу. По-перше, питання про те, якою мірою польська реакція була «реактивною» чи «проактивною». По-друге, питання про роль особистісного фактора – наскільки конкретні рішення президента Дуди, прем'єрів Моравецького і Туска визначили форму польської відповіді. По-третє, питання про баланс між «атлантичним» і «європейським» векторами безпекової стратегії. По-четверте, питання про довгострокову стійкість прийнятих зобов'язань з урахуванням бюджетних, демографічних і соціально-політичних обмежень. Усі ці питання будуть детально розглянуті в наступних розділах.

Висновки до розділу 1

У першому розділі встановлено, що вивчення трансформації зовнішньої та оборонної політики держав потребує мультипарадигмального підходу, що поєднує реалістичний (структурний і неокласичний), конструктивістський та секюритизаційний інструментарій.

Структурний реалізм пояснює, чому географічно вразлива Польща відреагувала на вторгнення Росії рекордним нарощуванням оборонних витрат. Неокласичний реалізм доповнює цей аналіз, указуючи на роль польської стратегічної культури і міцних антиросійських переконань як «внутрішнього фільтру», що посилює, а не послаблює реакцію на зовнішні стимули. Конструктивізм дозволяє зрозуміти, чому підтримка України для Польщі є нормативно очевидним вибором, пов'язаним із самоідентичністю. Теорія секюритизації пояснює механізм прискореного прийняття рішень і отримання суспільної підтримки для безпрецедентних безпекових кроків.

Виявлено чотири основні механізми впливу збройних конфліктів на зовнішньополітичний курс сусідніх держав: переоцінку загроз, відкриття вікна реформ, структурне закріплення змін та мобілізацію внутрішньополітичного консенсусу. Польський кейс є яскравою ілюстрацією дії всіх чотирьох механізмів одночасно, що підтверджує теоретичний потенціал обраного аналітичного рамку.

РОЗДІЛ 2 ЗОВНІШНЯ І ОБОРОННА ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ ДО ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

2.1. Еволюція зовнішньополітичного курсу Польщі в системі євроатлантичної безпеки

Зовнішня політика Польщі після 1989 р. пройшла кілька трансформаційних фаз, кожна з яких відображала взаємодію системних стимулів, внутрішніх ресурсів і ідентичнісних чинників. Загальна характеристика цих фаз представлена у Табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Фази еволюції зовнішньополітичного курсу Польщі (1989–2022 рр.)

Фаза	Хронологія	Ключові пріоритети	Підсумки
------	------------	--------------------	----------

Вестернізація	1989–1999	Євроатлантична інтеграція, відхід від радянської спадщини	Вступ до НАТО 1999 р.
Консолідація	1999–2004	Підготовка до членства в ЄС, зміцнення відносин зі США	Вступ до ЄС 2004 р.
Активізм	2004–2014	«Східне партнерство», проєвропейський курс для Білорусі та України, «перезавантаження» з РФ (2007–2014)	Ініціювання «Східного партнерства» 2009 р.
Переорієнтація	2014–2022	Посилення оборонних можливостей, розміщення сил НАТО, підтримка України	Зростання оборонних витрат до 2% ВВП і вище

Джерело: складено автором на основі [11; 15; 19; 20]

Перша, «вестернізаційна» фаза (1989–1999 рр.) охоплює перехідний період від соціалістичної системи до ліберальної демократії і характеризується безпрецедентною швидкістю зовнішньополітичної переорієнтації. Польське суспільство і політичний клас демонстрували надзвичайно широкий консенсус щодо стратегічних цілей: вступ до НАТО і ЄС розглядалися не лише як прагматичні інструменти безпеки і добробуту, а й як повернення до «природного» місця Польщі у «сім'ї» євроатлантичних демократій. Ця ідентичнісна складова надавала польській зовнішньополітичній трансформації особливої рішучості і незворотності: членство в НАТО і ЄС ніколи серйозно не ставилося під сумнів жодною з провідних польських партій.

Вступ Польщі до НАТО 12 березня 1999 р. став переломним моментом у формуванні її стратегічної ідентичності «атлантичної держави». З цього часу ключовим дипломатичним та безпековим орієнтиром Варшави залишається максимально тісна прив'язка до США і збереження американської військової

присутності в регіоні [15]. Польща прагнула не просто формального членства, а реального союзу з американськими гарантіями безпеки, що знаходило відображення у готовності Варшави брати участь у найбільш складних і суперечливих американських зовнішньополітичних ініціативах – включно з участю в операції в Іраку у 2003 р., яка викликала серйозні розходження всередині ЄС.

Друга, «консолідаційна» фаза (1999–2004 рр.) пов'язана з інтенсивними переговорами про вступ до ЄС та адаптацією всього комплексу польської правової та інституційної системи до вимог «*acquis communautaire*». У зовнішньополітичному плані цей період характеризується балансуванням між пріоритетами «атлантизму» і «євроінтеграції»: Польща намагалася поєднати тісну орієнтацію на США зі зміцненням відносин з ключовими партнерами в ЄС – передусім з Францією і Німеччиною. Водночас польська зовнішня політика продовжувала відстоювати принципи, важливі з точки зору власного досвіду постсоціалістичної трансформації: підтримку демократизації і розширення ЄС на Схід.

Третя, «активістська» фаза (2004–2014 рр.) пов'язана з набуттям членства в ЄС і суттєвим розширенням зовнішньополітичних можливостей Польщі. Найважливішим здобутком цього періоду стало ініціювання «Східного партнерства» (2009), яке мало сприяти зближенню шести пострадянських країн, включно з Україною, з ЄС [21]. Ця ініціатива відображала польське розуміння безпеки – через просування демократії та інтеграції у пострадянський простір. Варшава виходила з того, що стабільна демократична Україна, інтегрована до ЄС, є фундаментальним польським інтересом безпеки, оскільки зменшує ризик нестабільності безпосередньо на польських кордонах.

Водночас у цей період польська дипломатія намагалася поєднати

«Східне партнерство» з певним «перезавантаженням» відносин з Росією (2007–2010 рр.), яке було пов'язане з приходом уряду Дональда Туска і певним пом'якшенням польської риторики щодо Москви. Катастрофа під Смоленськом 10 квітня 2010 р., у якій загинув президент Лех Качинський разом з майже сотнею польських офіційних осіб, суттєво ускладнила цей «перезавантажувальний» курс і повернула антиросійські настрої на авансцену польської суспільної дискусії.

Четверта, «переорієнтаційна» фаза (2014–2022 рр.) розпочалася з анексії Криму Росією в лютому-березні 2014 р. Цей системний шок для польської стратегії дав поштовх суттєвій переорієнтації курсу. Варшава відмовилася від будь-яких спроб «перезавантаження» у відносинах з Москвою і повернулася до традиційної жорсткої антиросійської риторики [27]. З'явився новий, яскраво виражений пріоритет – підтримка України і зміцнення Східного флангу НАТО [20]. Польща стала одним із найактивніших учасників «Нормандського формату» і разом з балтійськими державами найбільш послідовним прихильником жорстких санкцій проти Росії в ЄС.

Уже в цей «перехідний» період Польща розпочала суттєве збільшення оборонних витрат і запровадила законодавчий мінімум видатків на оборону у 2% ВВП, ставши однією з небагатьох держав НАТО, які реально дотримувалися цього показника задовго до того, як питання про «2%» стало центральним у дискусіях Альянсу. У 2016 р. польський уряд прийняв Концепцію оборони Республіки Польща, яка визначала Росію як головну загрозу і передбачала масштабну модернізацію збройних сил, включно із закупівлею ракетних систем великої дальності і перших партій F-35.

Таким чином, до лютого 2022 р. Польща вже пройшла тривалий шлях зовнішньополітичної трансформації і сформувала чітку стратегічну ідентичність «прифронтового союзника», що забезпечило умови для стрімкої і масштабної реакції на повномасштабне вторгнення. Вторгнення 2022 р.

прискорило і радикалізувало вже розпочатий стратегічний поворот, а не ініціювало принципово новий курс.

2.2. Оборонний потенціал і стратегічні пріоритети Польщі в рамках НАТО та ЄС

До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Польща вже демонструвала значне зростання оборонних витрат порівняно з середньоєвропейськими показниками і виокремлювалася серед держав-членів НАТО і ЄС як країна, що сприймає проблеми безпеки особливо серйозно. Розуміння стартового стану польського оборонного потенціалу є необхідною передумовою для оцінки масштабів трансформації після 2022 р.

У 2014 р. польський уряд запровадив законодавчу вимогу витратити на оборону не менше 2% ВВП, і Польща стала однією з небагатьох держав-членів НАТО, які реально виконували цей норматив [4]. У 2021 р. витрати Польщі на оборону становили близько 11,8 млрд дол. США (2,1% ВВП), що ставило її серед лідерів Альянсу за відносними показниками [6]. Важливо підкреслити, що досягнення показника 2% ВВП для Польщі не було декларативним зобов'язанням, як для більшості членів НАТО, – воно підкріплювалося реальними видатками і конкретними закупівельними програмами.

Щодо чисельності і структури збройних сил, то напередодні вторгнення 2022 р. Польща мала близько 115 тис. військовослужбовців у регулярній армії. Збройні сили Польщі склалися з чотирьох видів: Сухопутних військ, Військово-повітряних сил, Військово-морського флоту і Військ спеціальних операцій. Польща також мала відносно широку мережу добровольчих організацій, зокрема Територіальну оборону (Wojska Obrony Terytorialnej, WOT), що нараховувала близько 32 тис. осіб і швидко зростала. Загальна

«бойова маса» польської армії, включаючи резервістів, становила кілька сотень тисяч осіб.

Польська армія мала порівняно різномірний парк техніки, що включав як успадкований радянський спадок (танки Т-72, бронетранспортери), так і нові закупівлі в рамках модернізаційних програм. Серед найбільш значущих: авіаційний парк (48 F-16, що відповідали стандартам НАТО), ракетний потенціал (зокрема угода на закупівлю систем Patriot), а також бронетанкова складова, що включала Leopard 2A5 і Leopard 2A4 загальною кількістю близько 250 одиниць.

Ключовими стратегічними пріоритетами Польщі в рамках НАТО до 2022 р. були: 1) забезпечення постійної присутності союзницьких сил на польській території; 2) розвиток системи протиракетної оборони; 3) посилення потенціалу раннього попередження і розвідки; 4) розбудова власних можливостей Сухопутних військ з акцентом на бронетанкові і механізовані з'єднання. Відповідно до рішень Варшавського саміту НАТО 2016 р., на польській території був розгорнутий багатонаціональний батальйонний бойовий підрозділ, яким командує США [36]. Це рішення стало важливим прецедентом розміщення союзницьких сил на постійній основі в державах Східного флангу.

У рамках ЄС Польща підтримувала поглиблення оборонного виміру інтеграції, зокрема «Постійне структуроване співробітництво» (PESCO). Водночас польська позиція відзначалася певною суперечністю: Варшава неодноразово застерігала від того, щоб PESCO підривало позиції НАТО або конкурувало з ним [27]. Польська дипломатія послідовно обстоювала принцип «жодної оборони ЄС за рахунок НАТО», що відображало традиційний польський «атлантичний» пріоритет у безпековій ієрархії.

Особливе місце у польській оборонній стратегії займало питання протиракетної оборони. Польща погодилася розмістити на своїй території

американський комплекс протиракетної оборони Aegis Ashore у Редзиково. Будівництво об'єкту розпочалося ще в 2010-х рр., проте значно затягнулося. Введення об'єкту в дію і досягнення оперативної готовності відбулося у 2024 р., що зміцнило польсько-американські відносини у безпековій сфері і стало важливим елементом системи колективної оборони Альянсу [31].

У галузі кіберзахисту Польща також поступово нарощувала свій потенціал. У 2019 р. було створено Wojska Obrony Cyberprzestrzeni (Війська кіберпростору) як окремий рід військ, що відображало усвідомлення нових вимірів сучасних конфліктів. Польща також брала активну участь у розвитку кіберзахисних можливостей НАТО і ЄС.

Ще одним важливим елементом польської безпекової стратегії до 2022 р. була підтримка американської ядерної присутності в Європі і участі в програмі «ядерного поширення» НАТО. Польща неодноразово заявляла про готовність прийняти тактичне ядерне озброєння в рамках цієї програми, хоча це питання залишалося відкритим. Після 2022 р. інтенсивність відповідних заяв суттєво зросла: Польща почала відкрито ставити питання про участь у ядерному плануванні НАТО [25].

Таким чином, до лютого 2022 р. Польща мала порівняно розвинений для свого рівня економічного розвитку оборонний потенціал, що ставив її в авангарді союзників НАТО Центрально-Східної Європи. Водночас цей потенціал суттєво поступався амбіціям і задекларованим прагненням польського керівництва, і вторгнення Росії надало потужного імпульсу для усунення наявних прогалин.

2.3. Польсько-українські відносини напередодні 2022 року: передумови та динаміка

Польсько-українські відносини належать до найскладніших і водночас найважливіших двосторонніх відносин у Центрально-Східній Європі. Складність їхня пов'язана насамперед із обтяженим спільною трагічною сторінкою минулого – Волинською трагедією 1943 р., яка залишається незагоєною раною у польській колективній пам'яті. Водночас ці відносини відзначаються яскраво вираженою спільною стратегічною зацікавленістю у протидії російській агресії – зацікавленістю, яка зближує Варшаву і Київ попри наявність серйозних розбіжностей [13].

Польща проголосила «стратегічне партнерство» з Україною в числі ключових пріоритетів своєї зовнішньої політики [15]. Варшава виступала за поглиблення відносин ЄС–Україна в рамках «Східного партнерства», підтримувала переговори щодо Угоди про асоціацію і стала однією з перших держав, які рішуче засудили анексію Криму у 2014 р. [21]. Польська дипломатія постійно відстоювала перспективу членства України в ЄС – навіть тоді, коли більшість євроскептично налаштованих держав-членів не були готові обговорювати це питання всерйоз.

Польща активно надавала Україні дипломатичну підтримку після 2014 р., і стала важливим транзитним хабом для гуманітарної та технічної допомоги. Варшава підтримувала українські реформи в рамках двосторонніх програм і програм ЄС, надавала технічну допомогу для наближення українського законодавства до стандартів ЄС. Це відображало принциповий польський підхід: сприяти успіху українського демократичного проекту не лише задля підтримки України, а й задля власної безпеки – оскільки стабільна демократична Україна зменшує безпекові ризики для Польщі.

Паралельно, однак, відносини залишалися суперечливими через незавершений діалог щодо вшанування жертв Волинської трагедії. Українська позиція, яка наполягала на одночасному вшануванні жертв з обох сторін і більш нюансованому оцінюванні ролі УПА, зіткнулася з польськими вимогами

більш однозначного визнання злочинів і встановлення місць поховань. Ця суперечка неодноразово спричиняла серйозні дипломатичні напруження і навіть тимчасове ускладнення двосторонніх відносин [24]. Польський парламент у 2016 р. прийняв резолюцію, що кваліфікувала волинські події як геноцид, що викликало гостру реакцію в Україні.

Попри ці суперечності, напередодні лютого 2022 р. обидві держави демонстрували чітку конвергенцію у стратегічних оцінках: і Варшава, і Київ розглядали Росію як головну загрозу регіональній безпеці і зближення з НАТО та ЄС – як ключовий пріоритет [13]. Польща виступала одним з найбільш послідовних прихильників розширення НАТО на Схід і неодноразово підтримувала прагнення України до членства в Альянсі – навіть коли ця позиція суперечила позиції ключових партнерів, зокрема Франції і Німеччини.

Важливим контекстом польсько-українських відносин напередодні 2022 р. була значна польська економічна присутність в Україні та зростаюча міграція українських трудових мігрантів до Польщі [22]. До початку повномасштабної агресії в Польщі вже проживало понад 1,5 млн громадян України – це була найчисленніша в Польщі іноземна спільнота і одна з найбільших діаспор за межами України. Наявність цього людського виміру відносин сформувала широку суспільну базу солідарності і полегшила організацію допомоги біженцям після 24 лютого 2022 р.

Значним і дещо недооціненим аспектом польсько-українських відносин є також економічна взаємозалежність. Польська інвестиційна присутність в Україні суттєво зросла після 2014 р.: польські компанії розглядали Україну як перспективний ринок з дешевою і кваліфікованою робочою силою. Польськоукраїнська торгівля також стабільно зростала, досягши майже 5 млрд євро у 2021 р. Ця економічна взаємозалежність, хоча і не визначала характер відносин, додавала практичного змісту концепту «стратегічного партнерства» [21].

Підсумовуючи, польсько-українські відносини напередодні 2022 р. можна охарактеризувати як «поєднання суперечностей і стратегічного партнерства»: з одного боку, незавершені «меморіальні» суперечки і окремі тертя у двосторонніх відносинах, з іншого – принципово важлива конвергенція в оцінці загрози з боку Росії і стратегічних пріоритетів, яка й обумовила характер і масштаб польської підтримки після початку повномасштабного вторгнення.

Польська стратегічна культура – стійка система уявлень, переконань і схильностей у сфері безпеки – є продуктом унікального і трагічного геополітичного досвіду, що охоплює сторіччя перебування між великими державами, три поділи Речі Посполитої наприкінці XVIII ст., відродження державності у 1918 р., нацистську і радянську окупації у 1939–1945 рр. і понад сорок років перебування у радянській орбіті. Розуміння цього фундаменту є необхідною передумовою для осягнення логіки польської безпекової поведінки після 2022 р.

Першою і найбільш глибокою рисою польської стратегічної культури є стійке сприйняття Росії як екзистенційної загрози. Ця риса не є поверховою ідеологічною конструкцією – вона укорінена в колективному досвіді масових депортацій, Катинської трагедії 1940 р. (розстріл близько 22 тис. польських офіцерів і інтелігенції), радянської інсталяції маріонеткового уряду після 1944 р. і тривалого придушення польських прагнень до незалежності. Навіть після розпаду СРСР польська стратегічна культура зберегла глибоку недовіру до Росії як держави, а не лише до конкретного режиму. Ця інституціоналізована недовіра пояснює, чому польські попередження про агресивні наміри Росії лунали послідовно і незалежно від партійного забарвлення уряду.

Другою ключовою рисою є «атлантичний» (американоцентричний) вектор безпекових гарантій. Польська стратегічна культура практично консенсусно поділяє переконання, що лише американські гарантії безпеки –

підкріплені фізичним присутністю американських військ на польській території – є надійними і дієвими. Ця риса пояснює польський скептицизм щодо «автономної» оборонної спроможності ЄС і готовність поступатися позиціями у внутрішньоєвропейських суперечках заради збереження і зміцнення зв'язків з Вашингтоном.

Третьою рисою є «прометеїстська» традиція польської зовнішньої політики – підтримки народів, що борються проти авторитарного панування Росії. Ця традиція, що сягає корінням у міжвоєнну концепцію Юзефа Пілсудського (ідея «Міжмор'я» – федерації держав Центральної Європи як протипаги і Росії, і Німеччині), знаходить своє сучасне втілення у послідовній підтримці Польщею демократичних рухів у Білорусі, Україні та Грузії. Саме ця традиція забезпечує концептуальне підґрунтя для підтримки України не лише як прагматичного безпекового кроку, а й як морально-ціннісного зобов'язання.

Четвертою рисою є «антиапейсментська» рефлексія – стійке переконання, що поступки агресору лише заохочують подальшу агресію і що «умиротворення» Росії, до якого схилилися деякі партнери в ЄС, є фундаментальною стратегічною помилкою. Цей антиапейсментський рефлекс, закріплений у польській колективній пам'яті про те, як великі держави жертвували Польщею у 1939 р., надає польській зовнішній політиці особливої рішучості і готовності відстоювати непопулярні позиції перед обличчям тиску партнерів.

Стратегічна культура, звісно, не є монолітною: в Польщі існують і менш войовничі, «реалістичні» або навіть проросійські голоси. Однак саме описані вище риси домінують у польській безпековій спільноті, в засобах масової інформації і в суспільних настроях, що і забезпечує широкий консенсус щодо принципових напрямів безпекової політики незалежно від партійних уподобань. Формування і відтворення цієї культури відбувається через освітні

програми, ветеранські організації, науково-аналітичні спільноти і засоби масової інформації.

Важливо підкреслити, що польська стратегічна культура не є статичною – вона еволюціонує у відповідь на нові виклики і досвід. Катастрофа під Смоленськом 2010 р., анексія Криму 2014 р. і, нарешті, повномасштабне вторгнення 2022 р. виступали послідовними «уроками», що підтверджували базові елементи стратегічної культури і зміцнювали переконання про необхідність максимальної оборонної готовності. У цьому сенсі трансформація після 2022 р. є не зміною стратегічної культури, а її найбільш повним і послідовним втіленням в конкретних рішеннях і інституційних змінах.

Висновки до розділу 2

Другий розділ засвідчує, що до лютого 2022 р. Польща сформувала чітку зовнішньополітичну і оборонну ідентичність прифронтового атлантичного союзника з антиросійською стратегічною культурою, яка кристалізувалася в чотири послідовні фази: вестернізація (1989–1999), консолідація (1999–2004), активізм (2004–2014) і переорієнтація (2014–2022).

Оборонні витрати країни стабільно перевищували 2% ВВП – один з небагатьох показників, де Польща справді випереджала більшість союзників. Польська армія нараховувала близько 115 тис. осіб і мала порівняно різномірний, але такий, що модернізувався, парк техніки. Польща розглядала зміцнення Східного флангу НАТО та підтримку євроінтеграції України як стратегічні пріоритети.

Польсько-українські відносини характеризувалися поєднанням суперечностей (волинська проблема) і стратегічного партнерства (спільне сприйняття загроз, підтримка євроатлантичної інтеграції України). Саме ця

суперечлива динаміка обумовила унікальний характер польської підтримки після початку повномасштабного вторгнення: безпрецедентну за масштабами солідарність при збереженні певних двосторонніх тертів.

РОЗДІЛ 3 ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ І ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Модифікація оборонної стратегії та нарощування військового потенціалу Польщі після 2022 року

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало безпрецедентним каталізатором трансформації польської оборонної стратегії, що відбулася в надзвичайно стислі терміни і є найбільш масштабною серед усіх членів НАТО. Ця трансформація охоплює законодавчий, бюджетний, структурний і технологічний виміри і свідчить про принципову зміну уявлень польського керівництва про необхідний рівень оборонного потенціалу.

Законодавчою основою трансформації став «Закон про оборону Батьківщини» (Ustawa o obronie Ojczyzny), одностайно прийнятий польським Сеймом 17 березня 2022 р. і підписаний президентом А. Дудою наступного дня [18]. Вражаюча одностайність – 404 голоси «за» при відсутності голосів «проти» – відображала той рідкісний момент у польській політиці, коли всі парламентські сили відклали на бік гострі внутрішньополітичні суперечності перед обличчям спільної загрози. Закон передбачав: збільшення збройних сил до 300 тис. осіб (порівняно з ~115 тис. у 2021 р.); підвищення оборонного бюджету до не менше 3% ВВП починаючи з 2023 р.; закупівлю близько 1000 нових танків і 600 нових гармат; суттєве підвищення зарплат і пільг для військовослужбовців; спрощений порядок мобілізації і розширення добровольчих можливостей.

Динаміка оборонних витрат Польщі після 2022 р. є найбільш показовим свідченням глибини трансформації (Табл. 3.1). Польща стала першою і поки єдиною державою НАТО, яка навмисно планує і фактично виконує показник оборонних витрат, що суттєво перевищує рекомендовані Альянсом 2% ВВП, причому робить це добровільно і без зовнішнього тиску – виключно виходячи з власного розуміння потреб безпеки.

Таблиця 3.1.

Динаміка оборонних витрат Польщі (2020–2025 рр.)

Рік	Витрати (млрд дол. США)	% від ВВП	Місце в НАТО (% ВВП)
2020	13,7	2,2%	Топ-5
2021	11,8	2,1%	Топ-5
2022	≈16,5	≈2,4%	Топ-3
2023	≈21,3	≈3,9%	1-е місце
2024	38,0	4,12%	1-е місце
2025 (план)	≈44,3	4,48%	1-е місце

Джерело: складено автором на основі [4; 6; 10; 18; 36; 37; 38; 39; 40]

Станом на 2025 р. Польща стала абсолютним лідером НАТО за відносними оборонними витратами: 4,48% ВВП – найвищий показник серед 32 членів Альянсу [10]. У абсолютних показниках польський оборонний бюджет 2025 р. становить близько 44,3 млрд дол. США, що відповідає шостому місцю в Альянсі після США, Великобританії, Німеччини, Франції і Канади [10]. Цей стрибок є безпрецедентним в історії НАТО: жодна держава Альянсу раніше не нарощувала оборонні витрати настільки швидко і настільки значно у відносному вимірі.

Польща здійснила масштабні закупівлі нових озброєнь, що охоплюють всі основні класи бойової техніки. У сфері бронетанкових сил: 250

американських танків Abrams (M1A2 SEPv3), 500 південнокорейських K2 «Black Panther» і опціон на додаткові 500 одиниць – у разі виконання контракту Польща матиме більше новітніх основних бойових танків, ніж більшість союзників НАТО, разом узятих. У сфері артилерії: 180 самохідних гармат K9 «Thunder» і 46 «Krab» власного виробництва. У сфері авіації: 96 F35A і 48 FA-50 «Golden Eagle» від Південної Кореї. У сфері ракетного потенціалу: 486 систем HIMARS і 32 «Himat» від Hyundai. Загальна вартість замовлень склала понад 100 млрд злотих [4; 18].

У 2024 р. Польща запустила програму «Східний щит» (Tarcza Wschodnia), розраховану на 2024–2028 рр. і вартістю кілька мільярдів злотих. Метою програми є побудова багатошарової системи фортифікацій, бар'єрів, систем спостереження та підтримуючої військової інфраструктури уздовж кордону з Калінінградською областю і Білоруссю [5]. Концепція «Східного щита» відображає польський урок з досвіду оборони України: фізичні укріплення, ешелонована оборона і логістична підготовка є незамінними елементами сучасного оборонного потенціалу.

Польща перетворилася на провідний логістичний хаб НАТО та центр передислокації озброєнь для України. За оцінками, понад 80% усієї іноземної військової допомоги Україні пройшло через польську територію [4]. Логістичний центр POLLOGHUB у Жешуві, встановлений за спільною ініціативою Польщі та США, став ключовим вузлом не лише для постачання зброї, а й для навчання і технічного обслуговування. Польща також прийняла у себе командний центр V Корпусу армії США (Forward) у Познані – перша така постійна американська командна структура в регіоні ЦСЄ.

Важливим елементом польської оборонної трансформації є нарощування власного оборонно-промислового комплексу. Польща уклала ряд угод, що передбачають трансфер технологій і місцеве виробництво: зокрема, виробництво K2PL (польська версія K2) і частини компонентів для

NIMARS на польській території. Це відображає польське прагнення зменшити залежність від імпорту і сформувати власну оборонно-промислову базу, здатну підтримувати збройні сили в умовах тривалого конфлікту.

Паралельно відбулося масштабне підвищення бойової готовності існуючих структур. Польська армія перейшла до підвищеного ступеня бойової готовності, посилила прикордонне патрулювання, розгорнула нові підрозділи на Сході країни і здійснила масштабні польові навчання. Кількість добровольців у Територіальній обороні стрімко зросла після лютого 2022 р., перевищивши заплановані показники.

3.2. Переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів: підтримка України і зміцнення позицій у НАТО та ЄС

Паралельно з трансформацією оборонної стратегії Польща здійснила суттєву переорієнтацію зовнішньополітичних пріоритетів, що охоплює три основні виміри: двосторонній (з Україною), альянсовий (у рамках НАТО) та інтеграційний (у рамках ЄС). Ці три виміри взаємопов'язані і утворюють взаємопосилювальну логіку польської зовнішньої політики: підтримка України обґрунтовується і з позицій двосторонньої солідарності, і з позицій підсилення позицій в Альянсі і Союзі.

У двосторонньому вимірі Польща стала найактивнішим провідником підтримки України. У перші чотири місяці після початку повномасштабного вторгнення Польща взяла на себе зобов'язання з надання зброї на суму, вищу за будь-яку іншу державу, крім США [1]. За оцінками Кільського інституту світової економіки, станом на жовтень 2023 р. Польща витратила 0,7% ВВП на двосторонню допомогу Україні, що вивело її на третє місце серед країн-донорів після балтійської трійки та Данії [1]. Якщо оцінювати допомогу в абсолютних

цифрах на душу населення, Польща також входить до числа найщедріших постачальників.

Польща передала Україні понад 250 радянських танків Т-72, понад 30 Pt91 Twardy, 14 Leopard 2A4, понад 250 БМП-1, 100 КТО Rosomak та понад 100 самохідних гармат [4]. POLLOGHUB у Жешуві, встановлений за участю США, став ключовим логістичним вузлом для передачі озброєнь. Польща також активно навчала українських військових: тисячі українських солдатів пройшли підготовку на польській території, і Польща стала однією з провідних держав у цьому напрямку.

Польща також прийняла найбільшу в Європі хвилю українських біженців: станом на 2023 р. близько 3,5–4 млн громадян України перебувало в Польщі, з яких значна частина залишилася на тривалий строк. Прийом такої кількості людей поставив перед Польщею серйозні виклики в сферах освіти, охорони здоров'я, ринку праці і соціальних послуг. Незважаючи на певну «втому від біженців», польське суспільство в цілому зберігало солідарність і підтримку.

У польсько-українських відносинах після 2022 р. виникали й суперечності, що свідчать про збереження суперечливої природи двосторонніх відносин попри загальну солідарність. Заборона Польщею імпорту українського зерна у 2023 р. та блокування кордонних переходів у листопаді 2023 – лютому 2024 рр. з боку польських аграріїв показали, що внутрішньополітичні тиски можуть обмежувати солідарність навіть у союзника, що найбільш активно підтримує Україну [6]. Ці суперечності були частково пов'язані з передвиборчою кампанією жовтня 2023 р. Обрання уряду Дональда Туска дало поштовх до нормалізації і відновлення активного польсько-українського діалогу.

В альянсовому вимірі Польща суттєво підвищила свій стратегічний статус у НАТО. Ще до вторгнення Польща намагалася привернути увагу

союзників до посилення Східного флангу, проте більшість партнерів не поділяла польського відчуття невідкладності. Після 24 лютого 2022 р. польські позиції знайшли широке підтвердження: Польща ретроспективно виявилася найбільш далекоглядним союзником у питаннях оцінки ризиків.

На Мадридському саміті 2022 р. союзники домовилися масштабувати бойові угруповання на Сході до рівня бригад, а польський баттлгруп під командуванням США було посилено і перетворено на базу для формування повноцінної бригади [36]. У 2024 р. набув оперативної готовності американський комплекс ПРО Aegis Ashore в Редзіково [31]. США підтвердили постійну присутність свого V корпусу (Forwarded) у Познані і підписали з Польщею угоду про «Декларацію про оборонне співробітництво», що передбачала розміщення додаткових американських військових підрозділів.

Польща активно просувала питання оборонної дієздатності НАТО на дипломатичному рівні, домагаючись збільшення союзницьких витрат і більш рішучої відповіді на виклики з боку Росії [8]. Польський уряд став одним з найбільш активних «тиснень» на союзників у питанні підвищення оборонних витрат до і понад 2% ВВП. Польська риторика в цьому питанні нерідко звучала провокативно щодо союзників, що не виконували цей норматив, і, з огляду на власну практику, мала значну моральну вагу.

В інтеграційному вимірі Польща опинилася серед найбільш послідовних прихильників підтримки України у рамках ЄС. Варшава виступала за надання Україні статусу кандидата в члени ЄС (реалізовано у червні 2022 р.) і стабільних фінансових та військових інструментів підтримки. У 2025 р. Польща головує у Раді ЄС (з 1 січня 2025 р.), що дало їй додаткові можливості для просування «безпекового порядку денного» і посилення підтримки України. Польщі вдалося використати головування для

прискорення переговорів щодо прийому України і домогтися ряду важливих рішень у сфері оборонного фінансування.

Таблиця 3.2.

Ключові заходи зовнішньополітичної трансформації Польщі (2022–2025 рр.)

Вимір	Захід / ініціатива	Значення
Двосторонній (Польща– Україна)	Постачання зброї >0,7% ВВП, прийом 3,5+ млн біженців, навчання тисяч вояків	Польща – найактивніший союзник України після США
Оборонний	Закон про оборону Батьківщини, витрати 4,48% ВВП, армія до 300 тис.	Польща – лідер НАТО за % ВВП на оборону
НАТО	Бригадний рівень батлгрупу, Aegis Ashore, V корпус США, Eastern Sentry	Польща – ключовий на союзник Східному фланзі
ЄС	Підтримка кандидатства України, головування у РЄС 2025	Польща – лобіст провідний порядку де безпекового ного ЄС
Регіональний	«Бухарестська дев'ятка», «Тримор'я», Веймарський трикутник	Польща – регіональний лідер Центрально-Східної Європи

Джерело: складено автором на основі [1; 4; 5; 6; 7; 8; 29; 30; 31]

Трансформація польської зовнішньої та оборонної політики після 2022 р. не обмежується двостороннім і альянсовим вимірами – вона має принципово важливий регіональний вимір, пов'язаний із прагненням Польщі стати провідною безпековою державою Центрально-Східної Європи і сформувати більш щільну мережу регіональних механізмів безпеки. Цей вимір є найбільш

новим і водночас найбільш перспективним елементом польської зовнішньополітичної трансформації.

«Бухарестська дев'ятка» (В9 – 9 країн Центральної та Східної Європи, сформована у 2015 р. за ініціативою Польщі та Румунії) стала ключовим форматом координації безпекових позицій держав Східного флангу всередині НАТО [15]. Після 2022 р. В9 суттєво активізувалася: держави-учасниці проводять регулярні зустрічі і формують спільні позиції щодо ключових питань безпеки Альянсу, зокрема щодо посилення Східного флангу, постачання зброї Україні і підвищення оборонних витрат. Польща відіграє роль неформального лідера В9 і головного генератора ідей і ініціатив.

Важливим регіональним форматом є також ініціатива «Тримор'я» – об'єднання 12 держав Центральної і Східної Європи між Адріатичним, Балтійським і Чорним морями, яке формально зосереджується на питаннях інфраструктурного і економічного співробітництва, але дедалі більше набуває безпекового виміру. Польща є найбільшою і найвпливовішою державою «Тримор'я» і використовує цей формат для зміцнення регіональних зв'язків і зменшення залежності від транспортної і енергетичної інфраструктури, яка могла б стати об'єктом тиску з боку Росії.

Реанімація Веймарського трикутника (Польща-Франція-Німеччина) після 2022 р. відображає прагнення Польщі посилити свій вплив на загальноєвропейському рівні через ключові двосторонні і тристоронні формати. Традиційно Польща сприймала Веймарський трикутник з певним скептицизмом, оскільки він ставив її «молодшим партнером» у стосунках з Парижем і Берліном. Однак після 2022 р. Польща почала активніше використовувати цей формат, оскільки він надає можливість безпосередньо взаємодіяти з ключовими державами ЄС щодо питань, у яких польська позиція має особливий авторитет завдяки географічній близькості до конфлікту.

Польська дипломатія також активно використовувала американськопольське стратегічне партнерство для посилення регіонального лідерства. Декларації про оборонне співробітництво, укладені між США і Польщею у 2020 і 2023 рр., формують правову і організаційну основу для розширеного американського військового присутності в Польщі. Польща виступає як «привілейований партнер» США у регіоні і прагне консолідувати цей статус через власне зростаюче безпекове значення для Вашингтона.

Наслідки польської трансформації для архітектури безпеки ЦСЄ є багатограними і відчутними. По-перше, відбулося суттєве посилення Східного флангу НАТО в цілому: польський приклад і польський тиск сприяли підвищенню оборонних витрат іншими членами Альянсу, особливо в ЦСЄ. Балтійські держави, Румунія і ряд інших членів Альянсу також суттєво збільшили оборонні витрати, частково під впливом польського прикладу і польської дипломатії.

По-друге, Польща стала фактичним «тестовим майданчиком» для нових концепцій союзницького оборонного планування. Рішення про розгортання американських командних структур і посилення союзницьких угруповань, реалізовані в Польщі, поступово поширювалися і на інші держави Східного флангу. Таким чином, польська трансформація є не просто національною безпековою адаптацією, а важливим прецедентом для всієї архітектури безпеки Альянсу.

По-третє, Польща суттєво підвищила свій вплив всередині ЄС у безпекових питаннях. Якщо до 2022 р. варшавський голос у питаннях безпеки нерідко ігнорувався або сприймався як зайво алармістський, то після 2022 р. Польща здобула статус «провидця» і стала авторитетним партнером у безпекових дискусіях. Це принципово змінило польський вплив на формування спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС.

По-четверте, польська трансформація має важливий сигнальний ефект щодо готовності Заходу до тривалої підтримки України і протидії російській агресії. Той факт, що держава з 38-мільйонним населенням добровільно витрачає понад 4% ВВП на оборону і є найбільш активним постачальником зброї Україні серед всіх малих і середніх держав, є потужним сигналом рішучості. Цей сигнал спрямований і на Київ (запевнення у підтримці), і на Москву (демонстрація ціни агресії), і на союзників НАТО (стимул до дотримання власних зобов'язань).

Разом з тим, польська регіональна стратегія не позбавлена ризиків і суперечностей. Найсерйознішим ризиком є «стратегічне перенапруження»: Польща взяла на себе зобов'язання (оборонні витрати, підтримка України, прийом біженців), що далеко перевищують її відносну економічну і демографічну вагу. Довгострокова фінансова стійкість цих зобов'язань залишається відкритим питанням. Крім того, польські амбіції регіонального лідерства можуть наштотувати на ревності або скептицизм сусідів, зокрема у питаннях польсько-угорських відносин чи польсько-чеського суперництва.

Попри зазначені ризики, в цілому польська стратегія після 2022 р. є добре орієнтованою відповіддю на нові безпекові реалії. Польща зуміла перетворити жорстке географічне становище (прикордонна держава поруч із агресором) на стратегічний актив (незамінний союзник, без якого НАТО не може ефективно відповісти на виклик зі Сходу) і значно збільшити свій вплив у ключових форматах євроатлантичної архітектури безпеки.

Оцінка ефективності польської зовнішньополітичної і оборонної трансформації після 2022 р. потребує розгляду кількох критеріїв: досягнення задекларованих цілей, ступеня інституційного закріплення, характеру союзницьких і регіональних реакцій, а також потенційних ризиків і обмежень. Комплексна оцінка дозволяє стверджувати, що польська трансформація є в

цілому успішною, хоча і не позбавленою суперечностей і невирішених викликів.

З точки зору досягнення задекларованих цілей, польська трансформація демонструє вражаючі результати. По-перше, Польща досягла і перевищила плановані показники оборонних витрат: 4,48% ВВП у 2025 р. (при плані 3% ВВП) і 44,3 млрд дол. у абсолютному вимірі. По-друге, процес нарощування збройних сил до 300 тис. осіб активно просувається, хоча і стикається з труднощами рекрутингу і підготовки кадрів. По-третє, масштабні закупівлі озброєнь здійснюються відповідно до плану, хоча ланцюжки постачань і виробничі потужності стикаються з глобальними обмеженнями.

З точки зору інституційного закріплення, трансформація демонструє значну міцність. Збереження спадковості курсу після зміни уряду у жовтні 2023 р. є найбільш переконливим свідченням інституційного закріплення: уряд Туска не тільки не скасував, а й підтримав і деякою мірою навіть розширив оборонні програми попередника. Це свідчить про те, що оборонний консенсус в Польщі є не партійним, а загальнонаціональним – і тому більш стійким до виборчих коливань.

З точки зору союзницьких реакцій, польська трансформація отримала широке визнання. США суттєво підвищили рівень військового співробітництва з Польщею і здійснили безпрецедентні за масштабами угоди про Foreign Military Financing. Союзники по НАТО виявили готовність розглядати Польщу як ключового партнера у питаннях оборонного планування на Сході. Ряд союзників (зокрема, Нідерланди, Данія, Канада) підвищили свої оборонні витрати, частково відповідаючи на польський виклик і польський тиск. У рамках ЄС польська позиція набула більшого авторитету і впливу, особливо у питаннях підтримки України.

Разом з тим, польська трансформація має і серйозні ризики, що потребують уважного аналізу. Перший і найголовніший ризик – фінансова

стійкість. Утримання оборонних витрат на рівні 4,5% ВВП у довгостроковій перспективі є надзвичайно амбіційним завданням. Польща вже зіткнулася з необхідністю балансування між зростаючими оборонними зобов'язаннями і соціальними витратами, зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти і пенсійного забезпечення. У разі економічного уповільнення або суттєвого зниження темпів зростання ВВП, польський уряд може зіткнутися з болючим вибором між оборонними і соціальними пріоритетами.

Другий ризик – «кількість проти якості». Стрімке нарощування чисельності збройних сил і масштабні закупівлі різномірних систем озброєнь (американських, корейських, власних) ставлять серйозні виклики у сфері стандартизації, логістики, обслуговування і підготовки особового складу. Інтеграція 250 Abrams, 500 K2, успадкованих Leopard 2 і залишків Т-72 в єдину боєздатну бронетанкову силу є надзвичайно складним завданням. Схожі проблеми виникають в авіації (F-16, F-35, FA-50) і артилерії. Ризик виникнення «паперової армії» – численної і дорогої, але недостатньо боєздатної – є реальним і повинен серйозно братися до уваги.

Третій ризик – демографічні обмеження. Польща зіткнулася з серйозними демографічними викликами: від'ємний природний приріст населення, масова еміграція (особливо молоді і освіченої частини суспільства) і складнощі залучення достатньої кількості кваліфікованих рекрутів до армії. Залучення українських мігрантів на польський ринок праці частково пом'якшує ці тенденції, проте не вирішує їх принципово. У довгостроковій перспективі демографічний фактор може стати ключовим обмеженням для амбітних планів нарощування армії до 300 тис. осіб.

Четвертий ризик – геополітична невизначеність щодо американських гарантій. Польська безпекова стратегія фундаментально спирається на американські гарантії і американську військову присутність. Будь-яке суттєве ослаблення американської залученості до євроатлантичної безпеки – будь то

через внутрішньополітичні зміни у США, конкурентні пріоритети (Тихоокеанський регіон) або торговельні суперечки – може поставити під сумнів ключовий елемент польської безпекової архітектури. Ця залежність від США є водночас силою (забезпечує унікальний безпековий «парасольок») і слабкістю (залишає стратегію Польщі вразливою до рішень, які вона не може контролювати).

П'ятий ризик – ескалаційний. Агресивне нарощування оборонного потенціалу Польщі і її роль як найбільшого постачальника зброї Україні теоретично підвищують ризик того, що Польща може опинитися в полі зору Москви як ціль для ескалаційних заходів – будь то кібератаки, гібридні операції, дипломатичний тиск або (у найгіршому сценарії) пряма військова провокація. До цього часу Польща успішно управляла цим ризиком, зберігаючи участь в «колективних» форматах підтримки України і уникаючи дій, які могли б дати Росії привід для ескалації. Проте зі зростанням масштабів підтримки ризик помилкових розрахунків зростає.

Незважаючи на зазначені ризики, перспективи польської трансформації в цілому виглядають позитивно. Польща зуміла перетворитися на незамінний елемент євроатлантичної архітектури безпеки і отримала значні дивіденди – у вигляді американських гарантій, союзницького визнання і регіонального авторитету, – які перевищують понесені витрати. У разі успішного завершення або «заморожування» конфлікту в Україні Польща, ймовірно, закріпить свій статус провідної середньої держави НАТО і найвпливовішого «голосу безпеки» у Центрально-Східній Європі – і цей статус, на відміну від тимчасових позицій, що визначаються ситуативними коаліціями, є стійким і довгостроковим.

Висновки до розділу 3

Третій розділ демонструє, що після 24 лютого 2022 р. Польща здійснила безпрецедентну трансформацію своєї зовнішньої та оборонної стратегії, яка охоплює чотири взаємопов'язані виміри.

В оборонному вимірі – рекордне збільшення видатків (з 2,1% ВВП у 2021 р. до 4,48% у 2025 р., або з 11,8 до 44,3 млрд дол. США), масштабні закупівлі (1000+ танків, 486 HIMARS, 96 F-35 та ін.), прийняття «Закону про оборону Батьківщини» і запуск програми «Східний щит», збільшення армії до 300 тис. осіб.

У двосторонньому вимірі – перетворення на найактивнішого постачальника зброї для України, прийом 3,5+ млн біженців, організація ключового логістичного хабу POLLOGHUB, навчання тисяч українських військових.

В альянсовому вимірі – посилення позицій у НАТО до рівня ключового союзника Східного флангу, розміщення V корпусу США, введення в дію Aegis Ashore, просування підвищення оборонних витрат союзниками.

У регіональному вимірі – формування де-факто регіонального лідерства через Б9, «Тримор'я» і Веймарський трикутник, перетворення польської моделі на орієнтир для союзників у ЦСЄ.

Ця трансформація має структурний, а не ситуативний характер, оскільки закріплена законодавчо, інституційно і через довгострокові контракти та стратегічні програми.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна сформулювати такі узагальнені висновки.

1. Теоретичний аналіз засвідчив, що для вивчення модифікації зовнішньої та оборонної політики держав у контексті сусідніх конфліктів найбільш продуктивним є мультипарадигмальний підхід, що поєднує структурний реалізм, неокласичний реалізм, конструктивізм і теорію секюритизації. Кожна з парадигм висвітлює окремий вимір польської трансформації: реалізм – її системну зумовленість; неокласичний реалізм – роль стратегічної культури як посилювача; конструктивізм – значення ідентичності і норм; секюритизація – механізм прискореного прийняття рішень і мобілізації суспільної підтримки. Збройні конфлікти трансформують зовнішньополітичний курс сусідніх держав через чотири механізми: переоцінку загроз, відкриття вікна можливостей для реформ, структурне закріплення змін і мобілізацію внутрішньополітичного консенсусу.

2. Польська зовнішня та оборонна політика до лютого 2022 р. вже характеризувалася чіткою атлантичною орієнтацією, антиросійською стратегічною культурою і зростаючими оборонними витратами (>2% ВВП), що пройшла чотири еволюційні фази: вестернізацію (1989–1999), консолідацію (1999–2004), активізм (2004–2014) і переорієнтацію (2014–2022). Польща сформувала себе як «прифронтна держава» і стратегічний захисник євроатлантичних цінностей у регіоні ЦСЄ задовго до 2022 р. Вторгнення стало не відправною точкою, а потужним прискорювачем вже розпочатого стратегічного повороту.

3. Польсько-українські відносини до 2022 р. поєднували стратегічне партнерство і суперечності (волинська проблема, торговельні тертя), проте загальний вектор – підтримка євроінтеграції України і протидія Росії – забезпечив основу для безпрецедентної солідарності після лютого 2022 р. Наявність до вторгнення понад 1,5 млн українських мігрантів у Польщі сформувала широку суспільну базу підтримки, яка полегшила організацію

допомоги біженцям і підвищила суспільний консенсус щодо необхідності підтримки України.

4. Після початку повномасштабного вторгнення Польща здійснила найрадикальнішу трансформацію оборонної стратегії серед союзників НАТО: оборонні витрати зросли з 2,1% ВВП (2021 р.) до 4,48% (2025 р.) – з 11,8 до 44,3 млрд дол. США – найвищий відносний показник серед 32 членів Альянсу. Збройні сили розгорнуто до 300 тис. осіб, прийнято «Закон про оборону Батьківщини», закуплено понад 1000 нових танків і 486 систем HIMARS, запущено програму «Східний щит».

5. У зовнішньополітичному вимірі Польща стала найактивнішим постачальником зброї Україні після США (0,7% ВВП на двосторонню допомогу), перетворилася на ключовий логістичний хаб НАТО (80% іноземної допомоги Україні пройшло через польську територію) і прийняла 3,5+ млн українських біженців. У рамках НАТО Польща набула статусу ключового союзника Східного флангу із розміщенням V корпусу США і Aegis Ashore. Польщі вдалося суттєво підвищити свій вплив у ЄС, використавши головування у Раді ЄС (2025 р.) для просування безпекового порядку денного.

6. Польща сформувала де-факто регіональне лідерство у ЦСЄ через формати Б9, «Тримор'я» і Веймарський трикутник. Польська безпекова поведінка стала орієнтиром для інших держав регіону і суттєво вплинула на загальну динаміку підвищення оборонних витрат і солідарності з Україною серед членів НАТО і ЄС.

7. Трансформація польської зовнішньої та оборонної політики має структурний, а не ситуативний характер, оскільки підкріплена законодавчо, інституційно і через довгострокові контракти на закупівлю озброєнь, реалізація яких розрахована на десятиліття. Це підтверджує теоретичну гіпотезу про те, що збройні конфлікти можуть бути каталізаторами незворотних стратегічних трансформацій при наявності відповідних

внутрішніх передумов – стратегічної культури, еліт і інституційних можливостей.

8. Практичне значення польського кейсу виходить за межі двосторонніх і регіональних відносин: він надає важливий матеріал для переосмислення мінімально необхідного рівня оборонних витрат для держав НАТО, моделей союзницької солідарності в умовах великої регіональної кризи і механізмів зміцнення Східного флангу Альянсу. Польський досвід може бути корисним і для України у розробці власних підходів до відновлення і зміцнення оборонного потенціалу в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sus M. Status-seeking in wartime: Poland's leadership aspirations and the response to the Russian invasion of Ukraine. *European Journal of International Relations*. 2025. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13691481251329767> (дата звернення: 15.05.2026).
2. Taras R. Assaying Western Support for Ukraine in the War Against Russia, 2022–2025: Poland and the Rest. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. 2025. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10767-025-09546-0> (дата звернення: 15.05.2026).
3. Buras P. East Side Story: Poland's New Role in the European Union. *European Council on Foreign Relations*. 2023. URL: <https://ecfr.eu/publication/east-side-story-polands-new-role-in-the-european-union/> (дата звернення: 15.05.2026).
4. Poland's Rise as NATO's Defense Spending Leader. *Wilson Center*. 2025. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/security-europe-polands-rise-natosdefense-spending-leader> (дата звернення: 15.05.2026).
5. Poland's Strategic Shift Toward Comprehensive Deterrence. *World Policy Hub*. 2026. URL: <https://worldpolicyhub.com/polands-strategic-shift-towardcomprehensive-deterrence-rebuilding-defense-in-a-volatile-european-securitylandscape/> (дата звернення: 15.05.2026).
6. *Yearbook of European Law: How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy*. Oxford Academic. 2025. URL: <https://academic.oup.com/yel/advance-article/doi/10.1093/yel/yeaf003/8112000> (дата звернення: 15.05.2026).
7. Strengthening NATO's eastern flank. *NATO*. 2024. URL:

<https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/strengthening-natoseastern-flank> (дата звернення: 15.05.2026).

8. Detering Aggression: Poland Takes Bold Steps on NATO's Eastern Border. NATO Parliamentary Assembly. 2025. URL: <https://www.nato-pa.int/news/detering-aggression-poland-takes-bold-steps-natos-eastern-border> (дата звернення: 15.05.2026).

9. Waltz К. Theory of International Politics. New York : McGraw-Hill, 1979. 251 p.

10. Poland largest relative defence spender in NATO, new figures confirm. Notes From Poland. 2025. URL: <https://notesfrompoland.com/2025/09/02/polandlargest-relative-defence-spender-in-nato-new-figures-confirm/> (дата звернення: 15.05.2026).

11. Polish Reactions to Russian Aggression Against Ukraine. Springer Nature Link. 2023. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-44584-2_18 (дата звернення: 15.05.2026).

12. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 429 p.

13. Juszak J. Rooted in identity, aimed at security: Polish politics towards Ukraine and its ontological security foundation. European Journal of International Security. 2025. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journalof-international-security/article/> (дата звернення: 15.05.2026).

14. Snyder J. The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations. Santa Monica : RAND, 1977. 48 p.

15. Poland's foreign-policy priorities in the east and in the EU: Strategic

Comments. Taylor & Francis. 2023. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13567888.2023.2217609> (дата звернення: 15.05.2026).

16. Walt S. M. The Origins of Alliances. Ithaca : Cornell University Press, 1987. 321 p.

17. Hermann C. F. International Crises: Insights from Behavioral Research.

New York : Free Press, 1972. 352 p.

18. Polish Armed Forces. Wikipedia. URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/Polish_Armed_Forces (дата звернення: 15.05.2026).

19. Kaminska J. Siła zmiany. Polska polityka zagraniczna po 2004 roku.

Toruń : Adam Marszałek, 2014. 321 s.

20. Rooted in identity, aimed at security (Cambridge Core).

European Journal of International Security. 2025. URL:

<https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-internationalsecurity>

(дата звернення: 15.05.2026).

21. Economic Incentives as Tools of Foreign Policy: Polish Engagement in

Ukraine. European Review, Cambridge Core. 2020. URL:

<https://www.cambridge.org/core/journals/european-review/article/> (дата

звернення: 15.05.2026).

22. The Impact of the War in Ukraine on Poland. Second Line of Defense. 2023. URL: <https://sldinfo.com/2023/01/the-impact-of-the-war-in-ukraine-onpoland/> (дата звернення: 15.05.2026).

23. Poland and the Ukraine War: A Geopolitical Analysis. SIT Digital

Collections. 2023. URL:

https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4660&context=isp_collection (дата звернення: 15.05.2026).

24. Poland's Relations with Ukraine: A Challenging Strategic Partnership. ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/publication/229598650> (дата звернення: 15.05.2026).
25. Breaking the silence: explaining the dynamics behind Poland's desire to join NATO nuclear sharing. Taylor & Francis. 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10736700.2024.2432807> (дата звернення: 15.05.2026).
26. Poland's Security in the 21st century: challenges, strategies and prospects. Fondapol. 2025. URL: <https://www.fondapol.org/en/study/polands-security-in-the21st-century-challenges-strategies-and-prospects/> (дата звернення: 15.05.2026).
27. Member states and EU Foreign Policy: A Case study of Poland and Ukraine. Academia.edu. 2015. URL: <https://www.academia.edu/15822252/> (дата звернення: 15.05.2026).
28. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Boulder : Lynne Rienner, 1998. 239 p.
29. SHAPE: Eastern Sentry to enhance NATO's presence along its Eastern flank. NATO SHAPE. 2025. URL: <https://shape.nato.int/news-releases/easternsentry> (дата звернення: 15.05.2026).
30. NATO's Forward Land Forces. SHAPE. URL: <https://shape.nato.int/efp> (дата звернення: 15.05.2026).
31. NATO missile defence base in Poland now mission ready. NATO. 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227649.htm (дата звернення: 15.05.2026).
32. U.S. Demonstrates Readiness to Reinforce NATO Battlegroup in Poland. NATO. 2023. URL:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_214629.htm (дата звернення: 15.05.2026).

33. U.S. Delivers \$4 Billion FMF Loan Guarantee to Poland. U.S. Department of State. 2025. URL: <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/07/> (дата звернення: 15.05.2026).

34. Second \$2 Billion U.S.-Poland Foreign Military Financing Direct Loan. U.S. Embassy in Poland. 2025. URL: <https://pl.usembassy.gov/press-statementsecond-2-billion/> (дата звернення: 15.05.2026).

35. NATO's Steadfast Defender 2024. NATO ACT. 2024. URL: <https://www.act.nato.int/article/steadfast-defender-2024> (дата звернення: 15.05.2026).

36. Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2025). NATO. 2025. URL: <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/defexp-2025-en.pdf> (дата звернення: 15.05.2026).

37. Military spending in current prices in Poland 2012–2024. Statista. 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/1085724/poland-military-expenditure-in-current-prices/> (дата звернення: 15.05.2026).

38. NATO defense spending by country 2025. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/584088/defense-expenditures-of-nato-countries/> (дата звернення: 15.05.2026).

39. Military expenditure (% of GDP) – Poland. World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=PL> (дата звернення: 15.05.2026).

40. NATO defense spending tracker. Atlantic Council. 2026. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/trackers-and-data-visualizations/natodefense-spending-tracker/> (дата звернення: 15.05.2026).

41. Rose G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*. 1998. Vol. 51, No. 1. P. 144–172.
42. Morgenthau H. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.
43. Lobell S., Ripsman N., Taliaferro J. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 321 p.
44. Katzenstein P. *The Culture of National Security*. New York : Columbia University Press, 1996. 562 p.
45. Mearsheimer J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York : Norton, 2001. 555 p.
46. Wæver O. *Securitization and Desecuritization. On Security* / ed. by R. Lipschutz. New York : Columbia University Press, 1995. P. 46–86.
47. *Poland's National Security Strategy*. Government of Poland. 2020. URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf (дата звернення: 15.05.2026).
48. Szeptycki A. *Poland's Relations with Ukraine*. Warsaw : Institute of International Affairs. 2021. URL: <https://pism.pl/publications/Polands-Relationswith-Ukraine> (дата звернення: 15.05.2026).
49. Czulda R. *Polish Armed Forces in Transition*. Warsaw : Casimir Pulaski Foundation. 2023. 82 p.
50. *Allied Air Command: Aegis Ashore Poland now mission ready*. NATO ACO. 2024. URL: https://ac.nato.int/archive/2024/AegisAshore_POL_ready (дата звернення: 15.05.2026)

ДОДАТКИ

Додаток А Хронологія ключових рішень у зовнішній та оборонній політиці Польщі (2022–2025 рр.)

Дата	Подія / рішення
24.02.2022	Початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Польща відкрила кордони для біженців.
17.03.2022	Польський Сейм одностайно (404 голоси «за») прийняв «Закон про оборону Батьківщини».
Червень 2022	Мадридський саміт НАТО: рішення про посилення Східного флангу до рівня бригад.
2022–2023	Польща передала Україні понад 250 Т-72, 30+ РТ-91, 14 Leopard 2А4, 100+ гармат, 100 КТО Rosomak.
Липень 2023	Вільнюський саміт НАТО: затвердження нових регіональних планів оборони.
Жовтень 2023	Зміна уряду: коаліція на чолі з Дональдом Туском. Збереження спадковості оборонної стратегії.
2024	Введення в дію Aegis Ashore в Редзиково. Запуск програми «Східний щит». Витрати 4,12% ВВП.
01.01.2025	Польща розпочала головування в Раді ЄС із пріоритетом безпеки і підтримки України.
2025 (прогноз)	Плановані витрати – 44,3 млрд дол. (4,48% ВВП), армія – 300+ тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі [1; 4; 5; 18; 29; 31; 36]

Додаток Б Порівняльна таблиця оборонних витрат держав НАТО (вибірка, 2021 та 2024 рр.)

Держава	2021 (% ВВП)	2024 (% ВВП)	Зміна	2024 (млрд дол.)
Польща	2,1%	4,12%	+2,02 п.п.	38,0
Естонія	2,3%	3,4%	+1,1 п.п.	1,5

Латвія	2,2%	3,2%	+1,0 п.п.	1,3
Литва	2,0%	2,9%	+0,9 п.п.	1,9
США	3,5%	3,4%	-0,1 п.п.	967
Великобританія	2,3%	2,3%	0,0 п.п.	81,8
Франція	1,9%	2,1%	+0,2 п.п.	64,7
Німеччина	1,5%	2,1%	+0,6 п.п.	90,6

Джерело: складено автором на основі [36; 37; 38; 39; 40]

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі досліджено процес модифікації зовнішньої та оборонної політики Польщі в контексті російсько-української війни (2022–2025 рр.). На основі мультипарадигмального теоретичного підходу (структурний реалізм, неокласичний реалізм, конструктивізм, теорія секюритизації) проаналізовано еволюцію польського зовнішньополітичного курсу в чотирьох фазах (1989–2022 рр.), стан польсько-українських відносин до 2022 р., а також масштаби трансформації оборонної стратегії і зовнішньополітичних пріоритетів після початку повномасштабного вторгнення.

Встановлено, що Польща здійснила безпрецедентну трансформацію: оборонні витрати зросли до 4,48% ВВП (2025 р.) – найвищий показник у НАТО, – збройні сили розгорнуто до 300 тис. осіб, запущено програму «Східний щит», закупівлі зброї перевищили 100 млрд злотих. У зовнішньополітичному вимірі Польща стала найактивнішим постачальником зброї Україні після США і ключовим союзником Східного флангу НАТО. Доведено структурний, а не ситуативний характер трансформації. Виявлено і систематизовано механізми польського регіонального лідерства у форматах Б9, «Тримор'я» і Веймарського трикутника. Оцінено вплив польської трансформації на архітектуру безпеки ЦСЄ.

Ключові слова: Польща, зовнішня політика, оборонна стратегія, НАТО, Україна, Росія, Східний фланг, безпека, секюритизація, стратегічна культура.

ANNOTATION

The qualification thesis investigates the modification of Poland's foreign and defence policy in the context of the Russian-Ukrainian war (2022–2025). Based on

a multi-paradigm theoretical approach (structural realism, neoclassical realism, constructivism, securitisation theory), the study analyses the evolution of Polish foreign policy across four phases (1989–2022), Polish-Ukrainian relations before 2022, and the scope of transformation in defence strategy and foreign policy priorities after the full-scale invasion began.

It is established that Poland has undergone unprecedented transformation: defence spending increased to 4.48% of GDP (2025) — the highest in NATO, — the armed forces were expanded to 300,000 personnel, the Eastern Shield programme was launched, and weapons procurements exceeded PLN 100 billion. In the foreign policy dimension, Poland became the most active arms supplier to Ukraine after the United States and a key ally on NATO's Eastern Flank. The structural — rather than situational — nature of the transformation is demonstrated. The mechanisms of Poland's regional leadership in the B9, Three Seas and Weimar Triangle formats are identified and systematised. The impact of Polish transformation on the security architecture of Central and Eastern Europe is assessed.

Key words: Poland, foreign policy, defence strategy, NATO, Ukraine, Russia, Eastern Flank, security, securitisation, strategic culture.